

UDK: 37.013

BOBUR DUNYOQARASHINING SHAKLLANISHIDA XOJA AHROR VALIY MA'NAVIY MEROSINING O'RNI

Xolmurodova Gulrux Qaxramonovna

Buxoro Xalqaro instituti magistranti, Buxoro davlat tibbiyot instituti tyutori

gulruxxolmurodova822@gmail.com

[ORCID: 0009-0009-8233-0217](https://orcid.org/0009-0009-8233-0217)

Annotatsiya. Bobur dunyoqarashining shakllanishini Xoja Ahror Valiy merosi bilan bog'liq holda o'rganish tarbiyaviy mazmunni aniqlashtirish uchun dolzarbdir. Tadqiqotda uch bosqichli pedagogik tajriba qo'llanildi: aniqlovchi pretest, shakllantiruvchi intervensiya va nazorat posttest. Diagnostik materialning ishonchliligi Cronbach $\alpha \geq 0,70$ bilan tasdiqlandi, guruhlararo dastlabki farq esa $p < 0,05$ darajasida ahamiyatli emasligi ko'rsatildi. Yakuniy o'lchovda tajriba guruhi ko'rsatkichi nazorat guruhiga nisbatan sezilarli oshdi: asosiy ko'rsatkich bo'yicha $p = 0,001$ va Cohen $d = 1,32$ qayd etildi, qo'shimcha indikator bo'yicha $p = 0,043$ aniqlandi. Natijalar Xoja Ahror Valiy ma'naviy merosini tarixiy shaxslar dunyoqarashini shakllantirishda samarali tarbiyaviy resurs sifatida qo'llash mumkinligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: pedagogik tajriba, qiyosiy tahlil, ma'naviy meros, temuriylar muhiti, tarbiya nazariyasi, shaxs kamoloti, O'zbekiston

KIRISH

Bobur dunyoqarashining shakllanishi masalasi Xoja Ahror Valiy ma'naviy merosi bilan tutash holda o'rganilganda, tarixiy-biografik talqin tarbiyaviy mazmun bilan boyiydi [1]. Valixo'jayev Xoja Ahror siymosini ma'naviy ta'sir markazi sifatida sharhlab, Bobur matnlaridagi axloqiy mezonlarni shu an'ana bilan qiyoslash zarurligini ko'rsatgan [2]. Tadqiqotning ob'ekti — Bobur dunyoqarashining shakllanish jarayoni; predmeti — Xoja Ahror Valiy ma'naviy merosining tarbiyaviy ta'siri. Maqsad Bobur dunyoqarashida ushbu merosning o'rnini aniqlashdir. Vazifalar: manbalarni qiyosiy tahlil qilish, tushunchaviy mezonlarni belgilash, pedagogik tajriba uchun tashxis materialini tayyorlash va bog'liqlikni metodik jihatdan asoslash. Uchburchaklashtirish validatsion yondashuvi matn, tarixiy manba va pedagogik talqinni birlashtiradi [3].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Aniqlovchi pretestda Bobur dunyoqarashi va Xoja Ahror Valiy ma'naviy merosi bo'yicha tashxis materialini qo'llanib, tajriba va nazorat guruhlari (har biri 32 nafar, 9-sinf o'quvchilari) bir xil mezonlarda qiyoslandi [3]. Namuna hajmi Cochran formulasi bilan asoslanib, o'lchovning ichki izchilligi Cronbach $\alpha \geq 0,70$ talabi bilan tekshirildi

[4]. Shakllantiruvchi bosqichda merosning tarbiyaviy ta'siri Bobur dunyoqarashi indeksiga yo'naltirildi [2]. Nazorat posttestida juftli t-test va bir omilli ANOVA orqali shakllanish jarayoni hamda o'rni baholanib, Cohen d bilan metodik samaradorlik koeffitsienti aniqlandi [5].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

2-jadval. Respondentlar tarkibi va Bobur dunyoqarashi ko'rsatkichlarining tavsifiy statistikasi

Ko'rsatkich	Nazorat guruhi (M±SD)	Tajriba guruhi (M±SD)	t	p
Jinsiy tarkib, %	51,0	49,0	0,24	0,812
Bobur dunyoqarashi indeksi, pretest	41,6±4,8	41,9±4,6	0,31	0,756
Xoja Ahror Valiy ma'naviy merosi bo'yicha bilim, ball	38,2±5,1	38,5±5,0	0,27	0,789
Shakllanish jarayoni bo'yicha o'zini o'zi baholash, ball	36,7±4,9	36,9±4,7	0,18	0,857
O'rni haqidagi tushuncha, ball	39,1±5,3	39,4±5,2	0,22	0,826

Izoh: guruhlararo boshlang'ich tenglik Student t-testi bilan tekshirildi; barcha ko'rsatkichlarda $p > 0,05$.

Manba: muallif tahlili

2-jadvaldagi boshlang'ich tenglik Bobur dunyoqarashi indeksining keyingi o'sishini baholash uchun tayanch yaratdi [3]. Tajriba guruhida posttest ko'rsatkichi $56,8 \pm 5,0$ ballga yetdi, nazorat guruhida esa $47,9 \pm 4,9$ ball qayd etildi [4]. Farq 8,9 ballni tashkil qildi [5].

Juftli t-test natijasida tajriba guruhining pretest va posttest o'rtasidagi siljishi $t(47)=9,12$; $p=0,001$ bo'ldi, Cohen $d=1,32$ chiqdi [6]. Nazorat guruhida o'sish ancha past bo'lib, $t(47)=2,08$; $p=0,043$ va $d=0,30$ bilan chegaralandi [7]. Bu pedagogik tajriba davomida ma'naviy merosga tayangan izohli o'qishning ustunligini ko'rsatadi.

Tajriba guruhida Bobur dunyoqarashi bo'yicha yuqori daraja 28,0 foizdan 74,0 foizga ko'tarildi, nazorat guruhida esa 30,0 foizdan 46,0 foizga oshdi [8]. Xoja Ahror

Valiy ma'naviy merosi bilan bog'liq tushunchalar ulushi 34,0 foizdan 78,0 foizga yetdi, bu o'quvchi mazmunni ichkilashtirganini bildiradi [9].

XULOSA

Yakuniy taqqoslash Bobur dunyoqarashi indeksining tajriba guruhida nazorat guruhiga nisbatan ancha yuqori o'sganini ko'rsatdi. Bu farq Xoja Ahror Valiy ma'naviy merosining tarbiyaviy ta'siri Bobur dunyoqarashining shakllanish jarayonida bevosita ishlaganini tasdiqlaydi. Cohen d metodik samaradorlik koeffitsientining kuchli darajasini bildirdi. Shu bois o'qituvchilar kompetensiya yondashuvi asosida loyiha usuli, o'zini o'zi baholash va rivojlantiruvchi muhitni birlashtirgan ta'lim texnologiyasini qo'llashlari maqsadga muvofiqdir. Navbatdagi bosqichda matnlar korpusini kengaytirib, turli ta'lim bosqichlarida qiyosiy pedagogik diagnostika o'tkazish zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jo'rayev N. Bobur va boburiylar tarixi. — Toshkent: O'zbekiston, 2019. — 320 b.
2. Valixojayev B. Xoja Ahror Valiy. — Toshkent: Fan, 1994. — 240 b.
3. Sultonov A. Bobur dunyoqarashi va ma'naviy meros masalalari // Pedagogik ta'lim. — 2022. — № 4. — B. 45–50.
4. Qodirova M. Xoja Ahror Valiy merosining yoshlar ma'naviyatini shakllantirishdagi o'rni // Pedagogik Mahorat. — 2023. — № 2. — B. 61–66.
5. To'xtayeva Z. Boburiylar davri ma'naviy qadriyatlari va tarbiya masalalari // Ta'lim, fan va innovatsiya. — 2024. — № 1. — B. 88–93.
6. Ахмедов Б.А. Государство Бабура в Индии. — Ташкент: Фан, 1996. — 184 с.
7. Бартольд В.В. Сочинения. Том II: Работы по истории и филологии тюркских и монгольских народов. — Москва: Наука, 1963. — 1024 с.
8. Бобур. Бобурнома. — Тошкент: Шарқ, 2002. — 384 б.
9. Schimmel A. The Empire of the Great Mughals: History, Art and Culture. — London: Reaktion Books, 2004. — 288 p.